

De geschiedenis herhaalt zich nooit op precies dezelfde wijze. Twee gebeurtenissen kunnen wel sterke overeenkomsten vertonen, in alle details aan elkaar gelijk zijn ze nimmer. Vergelijk maar de viering van het vijfjarig bestaan van het Verbond met die van het tweede lustrum. Er zijn punten van overeenkomst: de hoofd-„persoon” is bij beide het H.V., de voorzitter er van is nog steeds dr. J. P. van Praag. Maar de man, die namens de leden felicitaties en geschenken aanbood, was nu een andere dan toen. Nu Polet uit Soest, toen Wevers uit Hengelo. In 1951 overhandigde Wevers (uiteraard: symbolisch) 654 nieuwe leden, in 1956 schonk Polet (ook symbolisch) 1218 humanisten, die zich bij het H.V. hebben aangesloten. Ook in ander opzicht kon hij royaler zijn dan Wevers: hij bood de verheugd-lachende Van Praag nog een check aan, goed voor ruim f 36.000, bestemd voor financiering van het praktisch humanisme. Dat historisch moment ziet u boven weergegeven.

Wij horen soms van somber-gestemde leden en verheugde tegenstanders, dat het Verbond – wat z'n aantrekkingskracht en activiteit betreft – over z'n hoogtepunt heen zou zijn. O somberen en verheugden, kijkt voor het eerste slechts naar de cijfers en erkent uw vergissing. Tijdens het feest in '51 had het H.V. 7000 leden, nu zijn het er 11.500. En wat de activiteit betreft: zijn de gemeenschappen er niet in geslaagd tijdens een tien-weekse actie 1218 nieuwe leden en ruim f 36.000 bijeen te brengen? Bloeien in vele plaatsen niet verscheidene nieuwe vormen van humanistisch gemeenschapsleven? Krijgt niet het praktisch humanisme steeds hechtere basis? De waardering daarvoor wordt ook in officiële kringen groter! Wordt niet de bezinning op de grondslagen van het hedendaagse humanisme voortdurend dieper? Bereikt niet het H.V., direkt en indirekt, steeds grotere groepen buitenkerkelijken? Neen, voor pessimisme enerzijds en vreugde anderzijds is geen plaats. Het H.V. gaat vol vertrouwen voort op de weg, die het gaan moet.

MENS

en Wereld

Na het feest

Het was verheugend en hartverheffend, daar zullen allen, die de herdenking van het tienjarig bestaan bijgewoond hebben, het over eens zijn. De honderden die kennis maakten of elkaar weer zagen in het Carlton-hotel brachten de sfeer van opgewektheid en levendigheid, die een receptie kenmerkt. De speeches, vol onverholen of aangelengde lof, lieten de indruk na dat het Verbond toch het een en ander bereikt heeft, dat de idee van het humanisme levend en levenwekkend is.

Het publiek genoot zichtbaar en intens van de opvoering van Stuivelings „Erasmus”. Natuurlijk mag men niet de allerhoogste maatstaven aanleggen bij de beoordeling, maar bijna alle spelers akteerden met overgave en pasten zich goed aan bij het sublieme spel van de grote Erasmus. Het spel van de ouder wordende en vereenzamende geleerde zal niet gauw uit de herinnering gaan. De grootste lof past de schrijver van dit prachtige stuk, dat overal, behalve in de zwakke laatste scène, door de tekst vermag te boeien. Het is te hopen dat het beroepstoneel het zal aandurven dit spel op het repertoire te nemen.

Het was jammer dat de felle koude waarschijnlijk velen weerhouden heeft naar de bezinningsbijeenkomst in Krasnapolsky te komen. Een 600 mensen vulden de zaal. Het sublieme spel van het Röntgen-kwartet deed ons de koude bijna vergeten en Brandt Corstius, sprekend over Prometheus, gaf zo'n diepzinnige, verblijkkende en optimistische beschouwing, dat de zaal geboeid luisterde. Het is spijtig dat niet alle elfduizend leden hebben kunnen genieten van deze belangwekkende voordracht.

Toen Toscanini, de grote Italiaanse dirigent, een aantal jaren geleden het Residentie Orkest leidde, zei een orkestlid dat hij nu weer wist waarom hij destijds de muziek had gekozen als levens-taak. In het kleine, dagelijkse, neerdrukkende gedraaf van de ene naar de andere beslommering, gaat dit besef wel vaak

verloren. Brandt Corstius bracht door zijn woorden het besef terug van wat het mens-zijn is en welke grote taken de mens wachten. De grootste taak, het scheppen van een menswaardige samenleving, in vol bewustzijn van het feit dat de mens steeds meer het lot in eigen hand neemt. Een nauwelijks kleinere taak, de schuldgevoelens te delgen die dit streven opwekt en het oerverlangen te bestrijden naar de veilige beslotenheid van een verloren paradijs of een onbewust natuurleven. Het was een bezinningsbijeenkomst in de beste zin, zonder vaagheid, zonder verdoezeling; een appel aan de gehele mens.

Hiermede had de herdenking, die uit zijn aarde terugblijkt, een toekomstperspektief gekregen. Met vernieuwde bezieling en overtuigingskracht gaat het Verbond verder in de richting die het gekozen heeft, die het moest kiezen, uit verantwoordelijkheid voor allen die hopen op een vrij, rijk en zelfbewust bestaan, niet neergedrukt door onmenswaardige belemmeringen, verwarmd door het vuur dat Prometheus de mens bracht, het offer brengend van zijn leven.

Er moet nog een bijzonder woord van lof gewijd worden aan het jubileumkomitee, dat bijzonder veel werk heeft verzet om de tien-weken-actie te doen slagen. Een twaalfhonderd nieuwe leden, meer dan de gevraagde tien procent, is een prachtig resultaat. Hoevelen daarvoor gewoegd hebben is niet bij benadering te schatten, maar dat er in vele gemeenschappen hard gewerkt is, is zeker. Het resultaat van de financiële actie is wel enigszins teleurstellend, maar daarbij mag niet vergeten worden dat het doel wel erg hoog gesteld was en ook mag niet vergeten worden dat door het bijeengebrachte bedrag het Verbond inderdaad van de ernstigste zorgen is bevrijd.

Het was een waardige en verheffende herdenking en met vernieuwde bezieling gaat de arbeid verder.

Verbond vierde feest

Het zo lang verbeide feest ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het Humanistisch Verbond – op 18 en 19 februari in Amsterdam gevierd – is goed geweest. Dit zullen allen, die het mochten bijwonen, zonder voorbehoud beamen. Zaterdagmiddag, tijdens de receptie in het Carlton-Hotel, hebben zoveel sprekers zoveel woorden van lof geuit over de arbeid, die het H.V. tijdens de eerste tien jaar van zijn bestaan heeft verricht, en bij voorbaat zoveel waarderends gezegd over de prestaties op velerlei gebied, die zij nog van het H.V. verwachten, dat de weinig-kritisch aangelegde luisteraar de indruk moest krijgen: „Ze (het H.V. dan) zijn al daar, waar ze wilden komen.” Zij echter, die, midden in het H.V.-werk staan, hebben al die lovende klanken uiteraard wel met genoeg aangehoord, maar zich tevens gerealiseerd, dat in feite slechts de eerste schrede is gezet op de onafzienbaar lange weg, die nog voor hen ligt.

Maar laat ons voor hen, die niet tot de gelukkigen behoorden die het jubileum konden meebeleven, hier verslag doen van de wijze, waarop het is gevierd. Niemand, die zaterdagmiddag 18 februari de grote zaal van het Carlton-Hotel betrad, kon er aan twifelen dat het jarige H.V. daar resideerde. De heerlijk verwarmde ruimte borg een schat van bloemen, die vooral gegroepeerd waren om de plaats, waar het hoofdbestuur zijn gasten ontving, waar vele honderden de HB-leden hartelijk de hand drukten. Ook bloemen op de tientallen tafeltjes, waar later de meefestende leden – veelal functionarissen uit vrijwel alle gemeenschappen – en de sympatiserende „buitenstaanders” plaats namen om de lof-zwaaiende sprekers te kunnen aanhoren.

D'Angremond toonde, dat hij niet alleen geestelijk raadsman is, maar ook ceremoniemeester die er voor zorgde – helaas ten nadele van enkele op hun beurt wachtende sprekers – dat de receptie tijdig eindigde. Hij gaf eerst het Tweede Kamerlid *mr. J. A. W. Burger* het woord, nadat hij had gemeld dat *prof. mr. P. J. Oud* tot diens spijt niet aanwezig kon zijn en daarom telegrafisch het H.V. geluk wenste. Ook de humanistische studenten uit het studenten-sanatorium in Laren zonden op deze wijze hun felicitaties.

Mr. Burger releveerde, hoe hij onmiddellijk na het beëindigen van de oorlog gekonfronteerd werd met het feit, dat er in ons land geen organisatie bestond, die men kon beschouwen als vertegenwoordigster van het buiten-kerkelijke volksdeel. Toen het er op aan kwam de hulp aan noodlijdenden te coördineren waren er voldoende verenigingen van kerkelijke signatuur, die daartoe konden bijdragen, maar geen organisatie die antwoord kon geven op de vraag: „Hoe bereiken wij 't best de buitenkerkelijken?” „En het stellen van deze vraag houdt dadelijk in het antwoord: dat er in ons land plaats is voor een verbond, dat de levensbeschouwingen van buitenkerkelijken vorm geeft,” zei mr. Burger.

Herinnerende aan het herderlijk schrijven van de synode der Ned. Hervormde Kerk – waarin wordt gewezen op de taak, de vrijheid van geweten en geloofsovertuiging van christenen en niet-christenen te verdedigen in deze met gevaren overladen tijd – zei mr. Burger, dat zijns inziens ook het H.V. daarvoor belangrijke arbeid verricht. „En ik meen, dat de wijze waarop het Humanistisch Verbond zich in het totaal van ons Nederlandse geestelijke leven geldend weet te maken er mede oorzaak van is, dat de synode uitsprak, bij de verdediging van

de geestelijke vrijheid met niet-christenen te willen samenwerken.”

Mr. Burger noemde het een groot voordeel, dat het H.V. de geestelijke vraagstukken van buitenkerkelijken kan benaderen zonder zich te zeer belast te voelen door de druk van een eeuwenlange traditie, hetgeen de frisheid van aanpak ten goede moet komen. „Ik zeg zonder voorbehoud, dat de gave, juiste wijze waarop gij uw arbeid verricht een wezenlijke bijdrage betekent aan het geestelijk leven van ons gehele Nederlandse volk.”

„Ik wil zonder voorbehoud mijn erkentelijkheid betuigen voor wat het Humanistisch Verbond in zo korte tijd al heeft gepresteerd voor buitenkerkelijke gedetineerden,” verklaarde *mr. Lamers* – directeur-generaal van het Gevangeniswezen – sprekend namens het departement van Justitie. Hij herinnerde er aan, dat de nieuwe beginselwet van 1953 bij de geestelijke verzorging van gedetineerden plaats inruimde voor humanisten en hoe gebleken is, dat deze maatregel van grote betekenis is. Want het was tot nu toe voor kerkelijke vertegenwoordigers onmogelijk gebleken contact te krijgen met hen, die kerkelijke zorg afwezen. „En dikwijls waren het juist deze laatsten, die geestelijke steun 't meest nodig hadden.” Dat het Hum. Verbond aanbood onkerkelijke gedetineerden de helpende hand te reiken achtte *mr. Lamers* zeer te loven. „De ervaring, die wij op het departement hebben met uw vertegenwoordigers, is slechts kort. Doch reeds nu is ons opgevallen dat er serieus, met grote toewijding en takt wordt gewerkt. Wij zijn er dan ook van overtuigd dat u nog zeer veel nuttigs zult doen,” besloot mr. Lamers zijn korte rede.

Biezonder geestig was de rede, die *dr. J. A. de Koning* – algemeen sekretaris van de Centrale Kommissie voor het Vrijzinnig Protestantisme – hield en waarin hij er op wees, dat het humanisme en het vrijzinnig-protestantisme „geestelijke burens” zijn. „Het is toch zo, dat uw levensbeschouwelijke rechterzoom ten nauwste grenst aan onze levensbeschouwelijke linkerzoom, en dat de bewoners van deze zomen nog wel eens naar elkaar overlopen,” merkte hij op, daaraan toevoegend, dat de levensbeschouwelijke rechterzoom van het vrijzinnig-protestantisme en de idem linkerzoom van het H.V. echter zo ver van elkaar verwijderd zijn, dat ze elkaar niet eens meer kunnen verstaan.

Dr. De Koning meende in het H.V. en het vrijzinnig-protestantisme een zekere „solidariteit van het lot” te kunnen konstateren. Beiden toch hebben zo het een en ander te verduren gehad, en nog te verduren, van kerkelijke scherpelij-perij, beiden ook hebben de geestelijke vrijheid bijzonder lief. Hij beroemde er zich, glimlachend, op het humanisme van een Erasmus beter te kunnen verstaan dan de humanisten, ja, hij noemde zijn godsdienst redelijker dan „uw afwijzing van de godsdienst”. Intussen – en dit zag hij kennelijk als de grootste troost – geeft dit verschil van inzicht zoveel discussiestof, dat het gesprek tussen humanisten en vrijzinnig-protestanten – al zoveel jaren in een sfeer van wederzijdse waardering en humor op gang – nog wel lang voortgezet zal kunnen worden. Dr. De Koning uitte dan ook zijn grote bewondering voor wat het H.V. in de afgelopen tien jaar aan kracht en toewijding – zowel kwalitatief als kwantitatief – heeft kunnen opbrengen.

Namens de „honderd jaar oude zuster” – de vrijdenkers-vereniging „De Dageraad” – sprak *dr. O. Noorderbos* „het tienjarige, flink uit de

kluiten gewassen broertje” toe. Hij meende, dat het H.V. niet zoveel sukses had kunnen boeken zonder de voorbereidende arbeid van „De Dageraad”, waarvan hij vrij uitvoerig de voorgeschiedenis naging. Ook schetste hij de moeilijkheden van hen, die het in de vorige eeuw aandurfden niet meer naar de kerk te gaan, omdat de taal daar geuit, hun niets meer te zeggen had. „Ik geloof niet, dat De Dageraad wezenlijk heeft bijgedragen tot de toeneming der onkerkelijkheid in ons land, wel tot het ontstaan van een groep bewuste buitenkerkelijken, waaruit het H.V. zijn leden put,” zei dr. Noorderbos. „De Dageraad” verheugt zich dan ook over de groei van het Humanistisch Verbond en het stelt contact met het H.V. – hoewel dat niet immer gemakkelijk geschiedt – zeer op prijs. Spr. herinnerde aan dr. Van Praags woorden, dat „het Humanistisch Verbond fungeert als het geweten van De Dageraad,” en meende, dat 't andersom ook het geval is. Met de wens, dat beide organisaties nog veel van elkaar zouden kunnen leren, besloot hij zijn gelukwensen.

In een „bliksemspeech” wenste de Amsterdamse burgemeester *mr. A. d'Ailly* het H.V. héél veel goeds voor de komende jaren. Hij toonde zich zeer dankbaar voor wat het H.V. in zo korte tijd heeft bijgedragen tot het geestelijke leven in ons land.

Prof. dr. Lucien De Coninck – het Belgisch Humanistisch Verbond en de International Humanist and Ethical Union vertegenwoordigend – voelde zich als „het knaapje, dat de promotie van zijn grote broer” mag beleven en daarbij de hoop koestert, dat hij het zelf ook eens zo ver zal mogen brengen. „Uit het feit, dat gij op tienjarige leeftijd al als onze vader wordt beschouwd, blijkt wel uw vroegrijpheid,” merkte prof. De Coninck geestig op. Evenals zijn voorzitter dr. Karel Cuypers – zie „Mens en Wereld” van 18 februari – toonde hij aan, hoeveel moeilijker de strijd der Belgische humanisten is dan die der Nederlanders. „Uw volk is er een van bijbellezers, van mensen die eeuwenlang zich verdiept hebben in geestelijke vraagstukken. De Vlamingen stellen zich immer teweer tegen zedenprekers en filosofen, zij zijn meer op actie ingesteld. En dit belemmert toch wel onze ledenwerving,” verklaarde prof. De Coninck. Zonder enig voorbehoud stelde hij het Nederlandse H.V. het Belgische ten voorbeeld, zowel wat de organisatie als de verscheidenheid en belangrijkheid van de arbeid betreft. En hij loofde de stimulans, die het Nederlandse H.V. betekent voor de internationale humanistische beweging, „die geleidelijk en zeker haar bijdrage zal geven voor de opbouw van een betere wereld.”

Grote bezorgdheid voor de toekomst van het Westen kwam tot uiting in de rede, die *mr. dr. J. In 't Veld* hield namens alle andere humanistische organisaties in ons land. Hij schetste, hoe de aarde steeds meer verdeeld raakt in drie blokken: de westerse wereld, het sowjet-blok en dat der gekleurde volkeren. China kan, volgens hem, de schakel zijn tussen de sowjetlanden en de gekleurde volkeren, waardoor het Westen tot nog groter isolement wordt gedwongen, vooral ook, omdat zijn prestige in het Oosten en in Afrika – door de last van zijn koloniale verleden – er niet hecht is. Mr. In 't Veld meende, dat het christendom zwak staat in de strijd der ideologieën, die in het Oosten op gang is, en dat het humanisme in die strijd een steeds belangrijker rol moet gaan spelen, omdat het de idealen van geestelijke vrijheid en sociale gerechtigheid ongeschonden kan uitdragen. „Het Westen heeft in het Oosten nog een belangrijke roeping te vervullen en daarin kan het humanisme een groot aandeel hebben,” zei hij met klem. Hij besloot zijn profetische rede met het H.V. steeds groter invloed toe te wensen.

Namens de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming bood *ir. P. A. v. d. Berg*, en namens de Zwinglibond *ir. J. B. Binnendijk* het jubilerende H.V. gelukwensen aan.

Nadat Th. Polet – namens het jubileumkomitee – (symbolisch) de 1218 nieuwe leden en de check van f 36.020,08 had overhandigd, dankte dr. J. P. van Praag in een beknopte rede alle sprekers voor hun hartelijke woorden. Daaruit meende hij de zekerheid te kunnen distilleren, dat de arbeid van het H.V. tijdens deze eerste tien jaren niet te vergeefs, niet zinloos is geweest. „Dit feest is slechts een willekeurig rustpunt, geen wezenlijke scheiding tussen wat er achter en wat er voor ons ligt,” zei hij. Moeilijk noemde hij het, de „lauwe mens warm te maken” voor dat werk, maar „wij weten ook, dat wij aan de ideeën van tallozen vorm hebben gegeven en dit legt ons grote verantwoordelijkheid op, juist in deze tijd. Onze taak is: zuurdesem te zijn in het Nederlandse volksgeheel, onvrede te wekken met de vele lacunes in dat volksbestaan. Wij willen konkretisering van menselijke solidariteit, niet omdat wij mensen betere mensen te zijn, maar omdat wij hartstochtelijk verlangen naar een menswaardiger bestaan.” Hij besloot zijn rede met Shelley's prachtige woorden uit de „Ode to the westwind”:

„Blaas mijn dood denken over 's levens gaard
„als door gebladert' dat nieuw leven baart.
„Wees door mijn mond voor d'onontwaakte
aard’
„Klaroen van toekomstvisioën, o wind ...
„Naakt lente niet als winters rijk begint?”

Stuivelings „Erasmus” – spel van het humanisme – gaf 's avonds in het Centraal Theater vorm aan de strijd voor geestelijke vrijheid, drang tot ontvoogding van de mens, ondogmatisch waarheid zoeken en de moed, om wille van de overtuiging desnoods alleen te staan – hoe bitter dit soms is – die het humanisme in oude tijden, bij het einde der middeleeuwen en nu tot stimulans waren en zijn. Wat Stuiveling bewoog dit spel te schrijven uitte hij kort in het programma voor deze vertoning: „Erasmus' geestigheid en geleerdheid; zijn kritiek op dogma's en vormelijk geloof, naast zijn zedelijke ernst en zijn zuivere verdraagzaamheid; zijn geheel eigen moed om te zijn die hij was ... evenzeer als de tragiek van zijn leven, dat immers in de strijd tussen de roomse en lutherse dogmatiek steeds minder zinrijk scheen. Stellig heb ik in hem ook verwantschap gevoeld met onze eigen geestelijke positie tussen de twee wereldoorlogen – en is die vandaag wel anders?”

Wij hebben, zonder reserves, grote bewondering voor wat de regisseur Ad. Hooykaas in luttele weken heeft weten te bereiken met een groep leden en geestverwanten van het H.V., waardoor Stuivelings spel een uitvoering kreeg, die menigmaal sterk ontroerde door gaaf spel en zuivere zeggingskracht. Vooral hij, die Erasmus uitbeeldde, verdient lof voor de wijze, waarop hij deze gekompliceerde figuur gestalte gaf. Stuiveling werd, aan het slot van de voorstelling, hartelijk gehuldigd.

De jubileumviering werd zondagmorgen 19 februari besloten met een bezinningsbijeenkomst in de grote zaal van „Krasnapolsky”, waar – ondanks de wel erg lage temperatuur in die zaal – het Röntgenkwartet op sublieme wijze Mozarts kwartet in bes. groot (K.V. 458) en

het molto adagio uit Beethovens kwartet in e klein (op. 59, no. 2) vertolkte.

Dr. J. C. Brandt Corstius, sprekend over „De bevrijding van Prometheus”, stelde de vraag, welke zin de arbeid heeft van het toch kleine tienjarige H.V., ploeterend in een uithoek van de wereld. Geestig merkte hij op, dat het geestelijk leven in ons land – volgens velen rustend op verschillende zuilen – meer weg heeft van op klossen te zijn gezet als een voertuig waarvan men de wielen heeft afgenomen. „Ons streven is niet beperkt tot dat van een vereniging, die zich de gezondmaking van het geestelijk leven ten doel stelt,” zei hij, „het gaat om veel meer, het houdt niet op bij onze landsgrenzen. Het maakt deel uit van een humanistisch wereldstreven, dat o.m. vorm kreeg in de bekende vier punten van de Verenigde Naties, die in klare vorm tot doel stellen de mensheid te vrijwaren voor vrees en gebrek, en de geestelijke ontplooiing van alle mensen te bevorderen.”

Het hedendaagse humanistische streven naar ontvoogding van de mens, naar meer geestelijke vrijheid en een menswaardiger bestaan zag hij als een klein moment in het eeuwenoude streven van de mens naar zelfbevrijding uit de onderworpenheid aan de natuur. Nooit zuiverder heeft het vorm gekregen dan in de oude mythologische figuur van Prometheus, die voor de mensen het vuur uit de godenwereld stal – en daarmee aan de aan de aarde gekluisterde mensheid de middelen schonk tot hun materiële en geestelijke bevrijding – doch als straf aan een rots werd geketend, waar hem elke dag opnieuw de lever werd uitgerukt. Prometheus – de naam betekent: hij, die vooruit kan denken – is het symbool van de scheppende vermogens van de mens, die menigmaal schrikt voor de consequenties, die lijdt omdat hij zich heeft losgerukt van het gemeenschappelijke lot van alle aardse wezens en naast de planten en dieren zijn eigen bestaan voert. Hij is de mens, die zijn lot in eigen handen heeft genomen, en daarvoor de verantwoordelijkheid aandurft, hoe verschrikkelijk soms dat lot ook is. Hij voert dagelijks strijd met zichzelf, omdat hij de noodzaak voelt tot steeds groter zelfbewustzijn te komen.

En deze Prometheus is typisch de westerse mens, merkte Brandt Corstius op, want nog twee-derden der mensheid hurkt in kou en duisternis, leeft nog in het vóór-Prometheïsche tijdperk. Dit laat de hedendaagse humanist niet met rust, en deze onrust is het die hem voortdrijft, die zijn streven naar geestelijke ontvoogding van die talloze miljoenen in andere werelddelen beïnvloedt, ja er de wekker van is. De grote verschillen in het bestaan hier en daar, de diepe kloven tussen de volkeren, richten zijn denken en voelen. Alle mensen te laten delen in het Prometheïsche vuur is de stimulans van de humanist.

Erasmus tot Rhenanus:

„Ik sta alléén, en voel mij toch verwant
met ieder. Wat hén scheidt, scheidt in
mijn eigen
gemoed mijzelf van mijzelf ...
Er stijgen
bittre verwijten in mij op: heb ik
niet véél gefaald, sedert het ogenblik
dat jong mijn ogen in de toekomst zagen?”

1218 nieuwe leden

Precies 1218 nieuwe leden heeft de tienweekse jubileumaktie opgeleverd, en daarmee is de wens van het hoofdbestuur – tien procent aanwas – meer dan vervuld. Want de 1218 nieuwe leden betekenen een groei van twaalf procent. Het H.V. telt op het ogenblik rond 11.500 leden!

Dit deelde Theo Polet zaterdag 18 februari mee tijdens de receptie in het Carlton-Hotel. Ook kon hij daar, namens alle gemeenschappen, het hoofdbestuur een check aanbieden van ruim f 36.000, opbrengst van de jubileum-inzameling, waarvan alle bedragen nog niet zijn afgedragen. Er is dus kans, dat de totale som de veertig mille zal benaderen. Dit grote bedrag is bestemd om de geestelijk-sociale arbeid van het H.V. voort te zetten.

Hij zal geen vrede kunnen hebben met de wereld, zolang het nog mogelijk is dat mensen het studeren onmogelijk wordt gemaakt, omdat zij toevallig een donkere huid hebben, zolang in katholieke landen protestantse kerken worden gesloten, zolang dichters zich aan opgelegde regels moeten houden, zolang politici er trots op zijn, met oorlog te kunnen dreigen of elkaar kunnen likwideren zolang ... Prometheus niet geheel en al bevrijd is. „En dit,” zei Brandt Corstius tot slot, „deze zelfbevrijding van de mens is het hoge doel van het humanisme.”

Daarmee was de viering van het tweede lustrum van het H.V. geëindigd en de arbeid in het derde – en zovele lustra daarna – ingeluid. Wat hij brengen zal? Als wij de boodschap van Brandt Corstius goed hebben verstaan zal het resultaat daarvan voor een groot deel van onze eigen aktiviteit afhangen.

J. VAN S.

De wereld van morgen

Ik houd van boeken, waarin de schrijver met nadruk en warmte zijn levensovertuiging verkondigt, mits hij mij niet zegt of suggereert, dat dit de waarheid is. Aan de laatste voorwaarde voldoet Kojc's boek „De wereld van morgen”, (Uitgave: Servire, prijs f 4.90) niet. De uitnodiging te kiezen tussen een extreem materialisme – de staatsgodsdienst van achter het ijzeren gordijn wordt als zodanig opgediend – en een even extreem idealisme kan ik niet aanvaarden. Ik meen, dat er ook langs gans andere banen het denken over de mens, de wereld en het leven zich bewegen kan.

Dat de wereld van morgen behoefte heeft aan mensen in wier leven het geestelijke element sterker naar voren treedt dan nu veelal het geval is, kan ik onderschrijven. Zo las ik menige uiting over deze geesteshouding met instemming. Maar als de auteur filosofische uitspraken lanceert als: „de geest is alles, derhalve bestaat er niets anders dan geest”, dan steiger ik. Ik heb de indruk gekregen, dat Kojc's levenswijsheden elementen bevat, die voor menig een van nut kunnen zijn. Echter hij moet zich niet op het gebied van de metafysische speculatie begeven, en zeker niet, als hij meent aldus te kunnen komen tot „het definitief oplossen van de raadselen van ons bestaan.” Pr.

Autherine Lucy

Autherine Lucy, het Amerikaanse negermeisje, voor wie de rechter had uitgemaakt dat zij mocht studeren aan de universiteit van Alabama, heeft het maar een paar dagen volgehouden in dit „blanke bolwerk”. De rektor is gezwicht voor het geweld waarmee het gepeupel dreigde en de plaatselijke autoriteiten hebben zich er bij neergelegd; het redeloze geweld heeft het voorlopig gewonnen van de wet.

Het geval-Lucy, dat zowel in het buitenland als in de Verenigde Staten zelf grote verontwaardiging heeft gewekt, is niet onverwacht gekomen. Het is een rechtstreeks gevolg van een uiterst belangrijke gerechtelijke overwinning die de Amerikaanse negers enkele jaren geleden behaalden om met de blanken te worden gelijkgesteld. Diskussies over rassenproblemen, of deze zich nu voordoen in Amerika of in Zuid-Afrika, worden vaak vertroebeld door emotionele overwegingen die een helder oordeel in de weg staan. Wie de zaak van de 26-jarige negerstudente los hiervan wil beoordelen, dient althans een deel van de recente voorgeschiedenis te kennen, die tot de beschamende gebeurtenissen in Alabama hebben geleid.

De Amerikaanse negers hebben een machtige en invloedrijke organisatie, de nationale beweging ter bevordering van de belangen der kleurlingen (NAACP). Het beste wat de advocaten van de NAACP tot voor kort in een reeks juridische veldslagen schenen te kunnen bereiken, waren gerechtelijke uitspraken, die de gelijke rechten van de negers erkenden, mits deze rechten genoten konden worden gescheiden van de blanken. Dat kwam er, wat het schoolvraagstuk betreft, in de praktijk hierop neer, dat de zuidelijke staten, die ten koste van alles de rassenscheiding wilden handhaven, aparte scholen voor negers oprichtten, waar het onderwijs ogenschijnlijk gelijk was aan dat op blanke scholen, maar waar de totale geestelijke ontwikkeling van het negerkind zeker niet gelijkwaardig was aan die van de kinderen van de blanken.

Aan het eind van de tweede wereldoorlog – de vermenging van blanke en negermilitairen in de strijdkrachten had inmiddels een niet te onderschatten impuls gegeven aan de „doorbraak” van de rassenscheiding – zagen de leiders van de NAACP in, dat de uitspraken die leidden tot het „gelijk-maar-gescheiden” geen wezenlijke bijdrage vormden tot de oplossing van het vraagstuk. Zij besloten de rassenscheiding-zelf tot hun doelwit te maken. De briljante negeradvokaat Thurgood Marshall ging aan het werk met een groep psychologen, psychiaters, antropologen en sociologen om wetenschappelijk aan te tonen, dat „gescheiden” in geen enkel geval „gelijk” kon betekenen. Na een meesterlijke verdediging van zijn standpunt voor het Amerikaanse Opperste Gerechtshof bepaalden de hoogste rechters van het land in een reeks dramatische uitspraken, dat rassenscheiding in strijd was met de Grondwet. Daarmee was de grondslag voor het huidige conflict in Alabama gelegd.

In het industriële noorden van de V.S. en in die staten waar de negerbevolking slechts een gering percentage van de totale bevolking uitmaakten, gaf de uitspraak van het Opperste Gerechtshof vrijwel geen aanleiding tot moeilijkheden. In de zuidelijke staten daarentegen, waar vaak meer dan de helft van de bevolking gekleurd is en waar bovendien de meeste blanken even diep als oprecht overtuigd zijn van de superioriteit van het blanke ras, lag de konfliktstof voor het opscheppen. Desondanks – en dit mogen wij bij alle gerechtvaardigde verontwaardiging over het geval-Lucy niet uit het oog verliezen – zijn een aantal zuidelijke staten op bescheiden schaal begonnen met aan de uitspraak van het Opperste Hof gevolg te geven. Op het ogenblik studeren al meer dan vijfhonderd negers aan universiteiten, die tot dusver alleen voor blanken bestemd waren, in de zuidelijke staten Louisiana, Texas, Noord-Carolina, Virginia, Tennessee, Kentucky en Arkansas. Op de middelbare scholen en universiteiten van Louisiana studeren thans meer negers dan in de overige zuidelijke staten het geval is. Driehondervijftig negers hebben zich daar op onderwijsinstellingen die vroeger alleen door blanken werden bezocht laten inschrijven. Zij blijken overal in deze staten als de gelijken van de overige blanke leerlingen en studenten te worden behandeld. Deze feiten en cijfers mogen op zichzelf van geringe omvang en waarde schijnen, als symptoom van een beginnende doorbraak zijn ze van grote betekenis.

Alleen in de vier zuidelijke staten, Alabama, Georgia, Zuid-Carolina en Mississippi – de staat waar William Faulkner zijn gruwelijke verhalen laat spelen temidden van negers en „arme blanken” – in die vier staten is het verzet tegen de opheffing van de rassenscheiding het grootst. De verschillen in opvatting over de rassenscheiding in de Verenigde Staten lopen dwars door alle andere scheidingslijnen, politieke en religieuze.

Merkwaardig is de rol van de kerk. Het neerhalen van de kleurbarrière vindt in de kerken uiterst langzaam ingang, het langzaamst in de protestantse kerken in het zuiden. Zelfs in die staten waar de opheffing van de rassenscheiding op de scholen al vrij ver is gerealiseerd, is daarvan in vele kerken nog weinig te bekennen. Een aantal grote protestantse kerkgenootschappen hebben hun afkeuring uitgesproken over de rassenscheiding en de nationale Raad van Kerken heeft op de bij de Raad aangesloten kerken een beroep gedaan, om mensen van alle rassen en huidskleuren toe te laten. Dit beroep heeft vrijwel geen effect gehad bij de niet-aangesloten kerken in het zuiden, hoewel thans wel negers worden toegelaten tot bepaalde kerkelijke konferenties.

De generale synode van de metodistenkerk zal in april een stemming houden om een commissie in te stellen „ter bestudering van de trekkingen tussen de rassen, waarbij overwogen zal worden, de rassenscheiding binnen de kerk af te schaffen.” In de rooms-katolieke kerken worden negers tot alle missen toegelaten en ook de genootschappen der unitariërs nemen stappen om een einde te maken aan de segregatie. Een bijkomende moeilijkheid is evenwel, dat vele negers in het zuiden zelf niet willen toetreden tot blanke kerkgenootschappen.

Onlangs heeft zich in de plaats Montgomery, eveneens in Alabama, een incident voorgedaan dat een duidelijke illustratie geeft van de groeiende bewustwording van de negers in het zuiden, om zich een gelijkwaardige plaats naast de blanke te veroveren. Een gemeente-

verordening van Montgomery schrijft voor, dat negers hun zitplaats in autobussen aan blanken moeten afstaan, als er niet voldoende vrije plaatsen tijdens de rit zijn. Vorig jaar december kwam een negervrouw 's avonds van haar werk thuis en nam plaats in de bus. Toen even later een aantal blanken instapte, verzocht de chauffeur, zoals de gemeente-verordening voorschrijft, de vrouw haar plaats aan een blanke passagier af te staan. Zij weigerde en de chauffeur, naar hij zei omdat hij niet anders kon, liet haar arresteren. De rechter veroordeelde haar tot een geldboete.

Dezelfde avond kwamen de negers van Montgomery in hun kerk bijeen en besloten de autobusmaatschappij te boycotten. Toen zij dit enkele weken hadden volgehouden, moest de busmaatschappij haar tarieven aanzienlijk verhogen (het grootste deel van de busgebruikers zijn negers) en op het ogenblik werkt de onderneming met belangrijke verliezen. Een jury van zeventien blanken en een neger heeft nu uitgemaakt, dat de massale boycot onwettig is. In Alabama is het deelnemen aan een onwettige boycot strafbaar. Een groot aantal negers, onder wie enige predikanten, is gearresteerd. De negerbevolking heeft een compromis ter beëindiging van haar actie verworpen. Het compromis, opgesteld door een stedelijke commissie en de busmaatschappij, handhaafde in hoofdzaak de scheiding tussen negers en blanken...

De negervrouw die zich liet arresteren liever dan voor een blanke op te staan, en de negerstudente Lucy zijn beiden – bij alle verschillen die er tussen haar gevallen zijn – voorbeelden van pioniersters die een weg banen voor een nieuwe verhouding tussen zwart en blank. Hun moed dient men niet te onderschatten. Nog altijd leven vele negers in The Deep South in een staat van door de plaatselijke overheid vaak oogluikend getolereerde half openlijke, en openlijke terreur en intimidatie, die een onmiddellijk lijfsgevaar voor de negerbevolking inhoudt. De brutale moord op de negerjongen Emmett Till is er een afschuwelijk bewijs van.

Deze situatie, gevoegd bij de geestesgesteldheid van vele blanken in de hierbovengenoemde vier zuidelijke staten, eist een omzichtige behandeling van het probleem. Niemand verwacht dat de uitspraak van het Opperste Gerechtshof die geestesgesteldheid van vandaag op morgen zal veranderen. De NAACP, die al dikwijls blij heeft gegeven van een verheugende mate van redelijke gematigdheid, verwacht dat in de laatste plaats.

Haar leiders beseffen, dat de gelijkstelling van negers en blanken een langzaam groeiprocess is dat tijd nodig heeft. Waar zij zich echter terecht zorgen over maken is het feit, dat de gewelddaden van de zijde der blanken een kontra-terreur van de negers zouden kunnen uitlokken, die voor beide groepen rampzalige gevolgen zou hebben. Men moet daarom hopen, dat de goeverneurs van de zuidelijke staten, hoe weinig flink zij tot nu toe ook geweest zijn, met kracht de kwalijke praktijken zullen onderdrukken van de, blijkens recente berichten, weer herlevende Ku-Klux-Klan, een blanke terreurorganisatie, die in het verleden reeds onnoemelijk veel schade heeft aangericht.

De zaak-Lucy zal wellicht nog door vele analoge gevallen worden gevolgd. Dat is betreurenswaardig en verwerpelijk, en het werpt een smet op het blazoen van een land dat de vrijheid en de gelijkheid van de mensen propageert. Maar men bedenke, dat de regeneratieve krachten in een democratie sterk genoeg zijn om uitwassen te corrigeren (ook McCarthy is daardoor in de politieke vergetelheid gedrongen). Gezien de historische ontwikkeling van het negerprobleem in de Verenigde Staten, is er geen reden om aan te nemen, dat een redelijke oplossing niet in de afzienbare toekomst mogelijk is. De situatie in de V.S. toont wat dit betreft een hemelsbreed verschil met de uitzichtsloze toestand in bijvoorbeeld Zuid-Afrika.

BERT VAN REE

Lezingen voor de VARA

Zondag 4 maart: dr. J. C. Brandt Corstius over „Twee mannen en negen meter touw”.

Bij de dood van Ortega y Gasset^{*)}

Het is niet de bedoeling bij de dood van José Ortega y Gasset (18 nov. 1955) mij te verdiepen in de wijze waarop hij is gestorven. Het zou natuurlijk een troost voor ons verlies zijn als hij, die al zo ontzaglijk veel en schoons heeft gesproken en geschreven, ons nog in zijn laatste ogenblikken een door alle eeuwen stralende gedachte had meegegeven, zoals Socrates, die, terwijl de dolle kervel van zijn voeten naar zijn hart de doodskou omhoog schoof, nog dat prachtige, gesprek met zijn vrienden kon hebben dat Plato ons weergegeven heeft in de Apologie. De ziekte waaraan Ortega gestorven is – een enorme maagkanker die pas begin september gekonstateerd werd en bij de operatie niet weg te nemen bleek – heeft gemaakt dat hij de laatste dag vóór zijn dood al niet meer kon spreken.

Helaas hebben zijn laatste levensdagen om een heel andere reden de mensen beziggehouden om de vraag n.l. of Ortega wel in de schoot der Moederkerk gestorven is! Het Spaanse ministerie van propaganda en zijn beste vrienden hebben er zich over uitgesproken – u kunt daarover lezen op een andere plaats in dit nummer – omdat het tot de geestelijke terreur die op het Spaanse volk wordt uitgeoefend behoort dit ervan te overtuigen dat denkers en schrijvers die het meest onverschillig of zelfs vijandig tegenover de Spaanse R.K. Kerk stonden, toch bij hun dood zich met deze verzoend hebben. Zo ging het met de machtige romancier Pérez Galdós in 1920 en nu met Ortega in 1955. Ik wil hier slechts de woorden vertalen die een van zijn naaste betrekkingen ter voorlichting van de wereld heeft verspreid: „Ortega heeft in zijn laatste levensdagen, toen hij nog

bij volle bewustzijn was, erop gezinspeeld dat „hij heel zijn leven door in de hand van God was geweest” (zonder verder te preciseren). Later, toen zijn bewustzijn al afgenomen was, ontving hij de zegen en de absolutie *sub conditione* van pater Félix García en hij kuste het kruisbeeld zonder dat iemand weet of hij dat met volle instemming deed, hoewel, natuurlijk, hij het niet wegduwde. En toen hij geheel buiten bewustzijn was, ontving hij het Oliesel. Dat is alles. Al het overige dat men gezegd heeft is opzettelijke leugen en verdraaiing van de feiten.”

Arm Spanje waar zo de grootste mannen met onbenulligheden tot in hun graf vervolgd worden! Maar gelukkig en sterk volk ook, waar 4000 studenten de dag na zijn begrafenis hem op het verre kerkhof een krans gaan brengen!

Kent men in Nederland Gregorio Marañón? Hij is een van de grootste endocrinologen ter wereld en tegelijk een zeer vooraanstaand auteur van Spanje, schrijver van belangrijke historische werken over „Keizer Tiberius of het ressentiment”, over „De Graaf-Hertog Olivares” (Spaans tegenspeler van Richelieu) en vele andere die in het buitenland vertaald zijn. Hij was een heel oude vriend van Ortega. Toen een journalist hem na diens sterven vroeg wat hij van zijn werk vond, antwoordde hij letterlijk: „Ik geloof dat dit het adjectief is: uniek. Ortega was vandaag, men mag zeggen wat men wil, de eerste intellectuele persoonlijkheid van de wereld.”

Of dit ook de mening in Nederland is, durf ik niet beslissen. Zeker is, afgezien dus van dit intellectuele, dat zijn belangrijkheid als filosoof

niet erkend, zij het misschien gevoeld wordt. Als dit wel het geval was, zou immers ons land – en de andere landen – humanistisch zijn. Want zijn filosofie van het *ratiovitisme* is typisch humanistisch: het geloof in het Leven, in het leven van de mens. „De nieuwe grote Idee waarin de mens nu begint te leven is de Idee van het leven. Dilthey was een van de eersten die dit onbekende land bereikten en erin rondliepen... Nooit is hij erin geslaagd bezit te nemen van de grond die hij betrad.” Ortega is dit land viel dieper binnengetrokken en heeft er ons veel van verteld, weliswaar niet in één opzettelijk en samenvattend boek dat zijn systeem weergeeft, maar op talloze plaatsen verspreid in zijn werk, sedert de „*Meditaciones del Quijote* (1914) en speciaal in essays als *Historie als systeem*, *Zelfinkeer en verbijsatering*, *Denken en geloven*, *Wilhelm Dilthey en de idee van het leven* (alle te vinden in de twee bundels die ik vertaalde voor H. P. Leopolds Uitg. Mij, Den Haag). Zo zegt hij in „*Bespiegelingen over leven en denken, historie en techniek*” (p. 178):

„De fysisch-matematische methode, in zijn krasse vorm van naturalisme of in zijn kwezelachtige vorm van spiritualisme, kon al heel slecht de menselijke problemen te lijf gaan. Door zijn geaardheid zelve kon hij niet anders doen dan de natuur van de mens zoeken. En natuurlijk vond hij die niet. Omdat de mens geen natuur heeft. De mens is niet zijn lichaam, dat een ding is; noch is hij zijn ziel, zijn psyche, bewustzijn of geest, die ook een ding is. De mens is helemaal geen ding maar een drama – zijn leven, een puur en universeel gebeuren, dat aan ieder gebeurt en waarin ieder van zijn kant slechts gebeuren is. Alle dingen, welke dan ook, zijn nu louter interpretaties die hij zijn best doet te geven van wat hij tegenkomt. De mens ontmoet geen dingen, maar hij stelt ze of onderstelt ze. Wat hij ontmoet zijn louter moeilijkheden en louter faciliteiten om te existieren. Het bestaan wordt hem niet „kant en klaar” gegeven zoals aan een steen, maar... bij de gewaarwording dat hij bestaat, is het enige wat hij merkt of wat hem overkomt, dat er niets anders voor hem opzit dan iets te doen om niet op te houden te bestaan. Dit bewijst dat de wijze van zijn van het leven, zelfs niet als simpele existentie, is reeds zijn, aangezien het enige wat ons gegeven wordt en er is, wanneer er menselijk leven is, is: het te moeten maken, ieder voor zich het zijne. Het leven is een gerundivum en geen participium: een *faciendum* (te maken) en geen *factum* (gemaakt; feit). Het leven is bezigheid. Het leven geeft inderdaad veel te doen. Toen de dokter, verbaasd dat Fontenelle in volle gezondheid honderd jaar werd, hem vroeg wat hij voelde, antwoordde de honderdjarige: „Rien, rien du tout... seulement une certaine difficulté d'être” („Niets, helemaal niets... alleen een zekere moeilijkheid van te zijn”). We moeten generaliseren en zeggen dat het leven, niet alleen op honderdjarige leeftijd maar steeds, bestaat uit „*difficulté d'être*.” Zijn wijze van zijn is formeel „moeilijk zijn”, een zijn dat bestaat in een problematische taak.”

Ik citeerde deze bladzijde niet alleen als etappe uit Ortega's filosofie maar ook als voorbeeld van zijn stijl. Maar ik moet nu veel knopert zijn filosofie schetsen. De mens maakt, fabriceert dus zijn leven uit wat het is, n.l. uit zijn verleden, uit zijn historie en uit de historie. Zo kwam Ortega, parallel met Dilthey, tot de „historische rede”, die in Dilthey al een reactie was op de „zuivere” rede van Hegel, en zelfs tot de „razón vital”, de levende rede, die zich sedert 1914 in zijn werk gaat aftekenen. Dit wil zeggen dat Ortega tot het inzicht komt dat de mens zich met zijn rede – als instrument en functie van het leven – binnenwerelden schept en scheppen moet, die hem als „plan

(Zie verder volgende pagina)

Ortega y Gasset toch niet bekeerd?

In „De Vrijdenker” van 24 december stond het volgende bericht:

„Toen de Spaanse filosoof José Ortega y Gasset de 18de november te Madrid overleed, stond in de dagbladen vermeld, dat hij zich op zijn sterfbed met de R.K. Kerk had verzoend. Dit bericht blijkt achteraf niet met de werkelijkheid te kloppen. De dagbladen, die het bericht droegen, hebben het echter niet gerektificeerd. Een korrektie troffen we echter wel in de *Brusselse Standaard* (r.k.) van 26 november. Onder het opschrift: „Hoe stierf Ortega y Gasset?” lezen we daarin het volgende:

Zoals in de pers reeds gemeld werd, werd José Ortega y Gasset zonder enige praal begraven. Slechts drie ministers waren op de uitvaart aanwezig: twee daarvan waren beslist geen vrienden van de overledene. De lijkstoet werd niet voorafgegaan door priesters, doch door een wagen, beladen met een twintigtal kronen. De voor het sterfhuis samengestroomde vrienden en nieuwsgierigen kregen niet eens de gelegenheid voor de zielerust van Ortega te bidden, daar het lijk direkt naar het buiten de stad gelegen kerkhof San Isidoro gebracht werd.

De indruk was eerder pijnlijk. Ortega y Gasset, die in zijn leven en geschriften een toonbeeld was van helderheid en rechtchapenheid, verliet de wereld in een drukkende, nerveuze atmosfeer. Hij, die in zijn werken zo graag de mens vergelijkt met de speler van een drama, had nu werkelijk een drama verwekt. Hij was gestorven zonder zich openlijk te verzoenen met de kerk, waarmede hij weliswaar nooit in ware vijandschap, doch ook nooit, tenzij in zijn

jeugd, in goede vriendschap geleefd had. Officieel heette het in Spanje wel dat hij „christelijk” gestorven was en dat hem enkele uren voor zijn dood het H. Oliesel werd toegediend, maar het passieve ondergaan van een sacrament in een half of geheel onbewuste toestand kan men moeilijk als een spontane terugkeer tot het geloof beschouwen.

De kerkelijke overheid hield zich dan ook afzijdig van iedere deelname, die zou kunnen laten vermoeden dat zij aan een bekering in extremis geloofde. Radio Vatikan heeft weliswaar een andere versie gegeven, maar deze had ze volkomen te goeder trouw ontleend aan de Spaanse pers, die aanwijzingen van het propaganda-ministerie bekomen had. Zelfs de klerus in Madrid was verontwaardigd over de officiële versie...

Op het kerkhof zelf werden door een kapeiaan de absouten gelezen en werd er door een pater het Onze Vader gebeden.

„In een zo buitengewoon verstand en in een zo gevoelig hart als die van Ortega y Gasset”, zo schreef dezelfde pater, die de overledene goed kende en tijdens de laatste dagen hem herhaaldelijk bezocht, „kon God niet afwezig zijn. Laten wij hetgeen tot de geheimen van God en van de dood behoort, niet vertroebelen door gewaagde, aardse veronderstellingen.”

Deze vermaning was evenzeer gericht tegen diegenen, die spraken over de hardnekkigheid, waarmede Ortega zou geweigerd hebben de Sakramenten der stervenden te ontvangen, als tegen de voortvarende journalisten, die schreven dat hij als een goed christen was gestorven.

Strijd om de toekomst

„Luister eens,” zei de Excellentie tot zijne huisvrouw, „ik wil dat je mijn beste pak uit de motballen haalt en goed lucht, want over twee weken zal ik een belangrijk lint moeten doorknippen. Heb je al koffie?”

De huisvrouw knikte. „Ik zal het halen,” zei ze.

„Ja, ja...” ging de Excellentie voort toen de vrouw terug was gekomen, „ja ja... een zéér belangrijk lint. Je hebt er weer te weinig suiker in gedaan zeg, geef me nog eens een schepje.”

De huisvrouw voldeed aan het verzoek.

„Weet je wat er over twee weken gebeuren gaat?” riep de Excellentie uit, „morgen over twee weken precies zal ons eerste ruimteschip van stapel lopen!”

„Midden in de winter?” vroeg de vrouw verbaasd.

„Ja, natuurlijk. Winter of niet, wat doet het er toe? In de ruimte bestaan geen seizoenen. Zomer en winter zijn overwonnen door de geest van de mens! Zeg, je doet net of je het maar heel gewoon vindt. Besef je wel wat het betekent?”

De vrouw keek naar hem op. „Wat saai,” zei ze, „nooit voorjaar...”

„Ja!” riep zijne Excellentie geërgerd uit, „dat is nu weer echt iets voor een vrouw. Saai! Voeltjes die sentimenteel zitten te kwinkeleren hè? Maneschijn! Heb je dan geen oog voor de gigantische ruimte van het heelal? Geen tijd, geen maten meer in de strikte zin van het woord! De toekomst aan ons!”

„Als ik maar niet mee hoeft!” verzuchtte de vrouw.

„Jij zult het moeten dopen lieve, met champagne,” zei de Excellentie beslist. „Je krijgt

een nieuwe persianer van mij...”

De vrouw schrok. „Maar dat kan ik niet, over twee weken komt de baby! Ben je dat dan vergeten?”

„De baby?? ... de baby??!! ... Ja hoor eens, dat gaat niet, dat zul je dan een paar dagen moeten uitsstellen, dat schip loopt van stapel en het heet naar jou, je naam staat al op de boeg. Jij in je eentje kunt niet de hele boel in de war schoppen, dat begrijp je toch wel? Geleerden en diplomaten uit heel de wereld zijn al op weg! De officiële tribunes staan opgesteld. De radio de televisie, het volk...”

De vrouw lachte zachtjes. „Ik denk niet dat

het kind er zich veel van zal aantrekken,” zei ze, „jammer hoor, van al jullie moeite.”

Maar dat ging natuurlijk te ver, dat nam de Excellentie niet. „In naam van het volk dat mij langs democratische weg gekozen heeft!” bulderde hij, „ik zal je leren de maatschappij te tarten!”

„Hij meent het,” dacht de vrouw, „pas op!” Ze zag hem de telefoon van de haak nemen. Hij draaide een nummer. Wat zou hij nu gaan doen?

„Met de Minister,” hoorde ze zijn vastberaden stem, „ja met Zijne Excellentie zelf. Is de dokter thuis? Goed zo!”

„O!...” dacht de vrouw. Iets in haar wilde in opstand komen, maar hoe, waar, met welk middel? Woede welde in haar omhoog en vond geen slang. Wat kan een zwangere vrouw?

Maar naarmate het telefoongesprek vorderde, werd zijne Excellentie witter om de neus. Zijn ogen werden groot en angstig, verbijstering had bezit van hem genomen. Tenslotte liet hij de haak zakken en staarde voor zich uit. „En dat na al die jaren zorgvuldig getimede voorbereiding...” mompelde hij. Er deugde iets niet met de vrouwen. Zij waren geboren tot verderf. Ja!

„Haal mijn beste pak uit de motballen...” zei hij toonloos. „Lucht het goed. En zorg dat de champagne klaar staat.”

Toen draaide hij opnieuw aan de telefoon. Hij had haast. Alles ging tenslotte door, het werk, de tijd, het leven, en dat kind, dat niet kon wachten... Alles!

Op de grote dag werd de doop van 's lands eerste ruimteschip door een gehuurde filmster verricht. Ze faalde niet. Het kostte tienduizend dollar, maar de eer was tenminste gered.

En toen voer het schip fier en vermetel de ruimte in. Het was er koud. Het was er zwart. En het was allemaal waar wat meneer Einstein had gezegd over de tijd en de ruimte en het heelal.

In de verte stond de aarde, waar het kind geboren werd. De lente kwam, en de bomen werden vol. Zouden ze het hebben gezien, daar boven in de toekomst die voortjoeg met een snelheid zonder maat, zouden ze het hebben gezien — hoe groen, hoe bloeiend de aarde was?

Vervolg: Bij de dood van Ortega y Gasset

de campagne” en als gids moeten dienen bij het zich handhaven tegenover de „circumstancias”, de om-standigheden, en dat, telkens als zo'n plan niet meer voldoet en de mens dreigt weg te zinken in een „zee van twijfel”, denkers en filosofen nieuwe ideeën zullen vinden en krijgen, die als ze algemeen worden geaccepteerd tot een nieuw „geloof” zullen worden.

Hier zien we een overeenkomst met de utopieën uit het jongste boek van prof. F. L. Polak „De toekomst is verleden tijd”. En diens telkens herhaalde klacht over „het ontbreken van een vastomlijnd toekomstbeeld waarnaar wij ons zouden kunnen richten”, komt overeen met Ortega's reeds in 1922 geformuleerde diagnose: „Europa lijdt aan een verzwakking van zijn vermogen om te wensen.” Hij was echter niet in staat om te beseffen waarom de mens en vooral die van de twintigste eeuw zo bang is voor het voortdurend veranderende leven en dus voor zijn filosofie. Die angst voor de verandering, voor de toekomst, voor het nieuwe en dus voor de vrijheid van de mens om die te brengen is pas doorgrond door de psycholoog Erich Fromm (zie diens „Angst voor vrijheid”, Erven J. Bijleveld, Utrecht 1952).

Dit laatste stip ik aan om er op te wijzen dat Ortega's filosofie van de levensrede zoals ze voor ons ligt niet voldoende is als humanistische filosofie; ze moet aangevuld, voortgezet worden. Ten eerste ontbreekt er de psychologie, de dieptepsychologie aan, zij het natuurlijk niet helemaal. Trouwens de uitgever Ortega — want

ook dat was hij — gaf een vertaling van Freuds Volledige Werken, en de grote betekenis van het onderbewuste kende hij heel goed blijkens een plaats in zijn *Estudios del amor* (p. 99) waar hij zegt:

„Te zeggen dat de mens rationeel en vrij is lijkt me een uitdrukking die zo goed als onjuist is. Immers inderdaad bezitten wij rede en vrijheid: maar beide vermogens vormen slechts een dun vlies dat de massa van ons wezen omgeeft, welks binnenste noch redelijk noch vrij is. Zelfs de ideeën waaruit de rede bestaat komen kant en klaar tot ons uit een duistere, enorme diepte, die onder ons bewustzijn ligt.”

Maar de macht van de eros en van de gefrustreerde eros heeft hij niet erkend. Eyenmin als het begrip Mensheid, zelfs niet in zijn konkrete, kernfysische formulering van het „one world or none”. Daarvoor was Ortega te véél Spanjaard.

En zo zal zijn werk moeten worden uitgebouwd door ons, door onze humanistische denkers, dichters en filosofen, als zij zich los kunnen maken van hun grieks-christelijk statisch denken en kunnen komen tot een levend denken, dat als enige realiteit het leven aanvaardt.

Dan zou Ortega voortleven. En hij zal voortleven omdat het noodzakelijk is voor ons leven.

DR. G. J. GEERS

* Door omstandigheden buiten de schuld van dr. Geers moest plaatsing van dit artikel enige tijd wachten. Redaktie.

Maar dat is toch normaal....!

Toen Fritsje acht jaar oud was, wilde hij breien leren evenals zijn zusje. „Kom nou,” zei zijn moeder, „jongens breien toch niet.”

Daarmee was de kous toen af, maar dat éne zinnetje is hem bijgebleven. Fritsje is nu een belangrijk man, maar hij wandelt nog altijd netjes op het paadje van wat hoort en betamelijk is. En wij wandelen met hem, zij het dan ook met de nodige ontsporingen.

Wij groeien op in een dicht net van spelregels. De groeistuipjes die de wijzere volwassenen voor onze eerste lach aanzagen, werden met een blij herkennen begroet als het eerste kommunikatieteken: we werden mens. Toen kwam de periode van het potje en de triomf van „het grote kind, dat zelf al naar de W.C. gaat.” We leerden het „mooie handje” geven, met twee woorden te spreken en vriendelijk te lachen tegen lieden die ons geen laars konden schelen. En steeds bij iedere ontsporing in dit proces van socialisatie, was daar het machtige verbond der volwassenen, dat afkeurend het hoofd schudde.

Zo drukt in onze westerse kultuur het onmiddellijke milieu zijn stempel op de opgroeiende mens. Zodra het kind bewust zijn omgeving in zich opneemt, leert het te kiezen uit goed en slecht, lief en stout, normaal en abnormaal. Deze eerste levensjaren zijn bepalend voor het latere gedrag, omdat hierin de grondstoffen worden aangedragen voor wat de Engelse psychologie „attitudes” noemt, de strikt persoonlijke instelling ten opzichte van alles, dat ons omringt.

Er zijn voorbeelden te over die aantonen, dat er in de meeste gevallen bij een bepaalde houding ten opzichte van de omgeving geen erfelijke- maar sociale factoren aan het werk zijn. Verscheidene „Rassen-wissenschaftler”, onder wie vooral de illustere H.S. Chamberlain, hebben hardnekkig willen aantonen dat het blanke kind een instinktieve afkeer zou hebben van negers en Joden. Tal van sociologische onderzoeken – uiteraard vooral in de V.S. – hebben duidelijk het tegendeel bewezen.

We kunnen ons nu de belangrijke vraag stellen wat nu eigenlijk „normaal” is. Een objectief gegeven, onbeïnvloedbaar door de variatie der menselijke gedragsvormen? Of een kulturele variabele, waarbij wit in zwart kan veranderen? De verleiding is groot om tot de laatste opvatting over te hellen. We worden hierbij gesteund door een schat van etnologisch materiaal, dat ons prachtig mozaïek van sociale normen vaak weerd door elkaar gooit.

Wat bij voorbeeld te zeggen van de Australische Buka-stam, waarvan de leden zonder de minste gêne poedelnaakt rondlopen, maar waar broeders en zusters door de grond gaan van schaamte, wanneer ze elkaar zien éten. Zoiets „doet men daar niet” en er is een hechte sociale gemeenschap om de overtreder dat te laten merken. We zullen misschien met bevreemding lezen over de samenleving der Zuni-Indianen – voortreffelijk beschreven door de Amerikaanse antropologe Ruth Benedict in „Patterns of Culture” – waarvan de leden de meeste achting genieten, wanneer ze zich in niets van anderen onderscheiden, niet uitblinken in het één of ander en geen enkele ambitie koesteren, dat ooit te zullen doen. Een dergelijk cultuur-ideaal zou in onze maatschappij ondenkbaar zijn; ons sociale streven is doordrenkt met begrippen als macht, sukses en prestige, de maatschappelijke ladder, waarop men liefst een paar sporten stijgt is typisch een bouwwerk van onze samenleving, men moet „iets worden”, dat wil zeggen, zich vormen tot de drager van een bepaald prestige, hetzij door geld, roem of vakkennis.

De sporten op de maatschappelijke ladder worden gekenmerkt door een schier onontwaaarbaar net van konventies. IJver en eerezucht zijn sociaal gewaardeerde eigenschappen en 't kind, dat liever in het bos ligt te dagdromen inplaats van koortsachtig zijn huiswerk te maken voldoet niet aan onze normen. In bepaalde delen van India echter zou datzelfde kind met gepaste eerbied worden bejegend, omdat een zo grote mate van introversie daar wordt beschouwd als een heilige inkeer.

Dit laatste illustreert tevens scherp hoe ook de inhoud en terminologie van onze westerse psychologie, typische exponenten zijn van onze samenleving. Dit geldt tevens voor de mate en de aard van pathologische afwijkingen: personen, die volgens deze terminologie als schizofreen worden gekenmerkt zouden zonder veel konflikt passen in een samenleving, waar andere normen heersen.

De Amerikaanse psycho-analiste Karen Horney heeft in 1937 een boek geschreven, getiteld „The Neurotic Personality of our Time”. Ze constateert hierin, dat psychische konflikten voortdurend toenemen in een maatschappij, waar het levenstempo steeds hoger wordt, waar de eisen, aan het individu gesteld, steeds veelvuldiger worden en waar vele ambities zich niet op sociaal aanvaarde wijze kunnen uiten. Dit konflikt tussen eenling en kollektivi-

teit vervluchtigt echter onmiddellijk in een cultuur, waar géén premie wordt gesteld op sukses en maatschappelijke status, waarbij we dan nog zwijgen van de konflikten voortvloeiend uit de vele taboes met betrekking tot de seksualiteit.

Het zou foutief zijn om onze eigen cultuur te beschouwen als iets, dat homogeen is en niet aan veranderingen onderhevig. De wijzigingen die zich in de laatste halve eeuw in de Westerse wereld hebben voltrokken zijn vaak even ingrijpend als het verschil groot is tussen ons gedragspatroon en dat van de Polynesiërs. Het frêle vrouwtje uit het Victoriaanse tijdperk, dat zich in gelaten devotie voor haar echtgenoot uitsluitend wijdde aan handwerken en huishoudelijke bezigheden, is moeilijk te rijmen met de huidige geëmancipeerde vrouw, of die nu maatschappelijk werkster of verkeersagente is. En wanneer we zien naar de storm van protest en sarkasme, die de aktie van de Britse suffragettes begeleidde, dan blijkt hieruit, dat de sociale normen van wat „normaal” en „abnormaal” is, zich even drastisch hebben gewijzigd.

We kunnen ons aan het slot van onze beschouwing dan nog afvragen of abnormaliteit dan alléén een kultureel bepaald verschijnsel is, met andere woorden, of er geen algemene normen voor zijn aan te wijzen. Wanneer dit zo zou zijn, dan zouden we raken in de chaos van een eindeloze relativiteit, waarbij goed en slecht alleen maar afhankelijk zijn van de konkrete situatie in een bepaalde samenleving.

Dit laatste nu is evenzeer een ongeoorloofde generalisatie als de gedachte, dat onze sociale normen in alle delen van de wereld zouden moeten gelden. Lang niet alle abnormaliteit is kultureel bepaald, lang niet alle mensen reageren eender op de invloeden van een sociale omgeving. Zelfs in een „laboratorium-situatie”, b.v. bij een psychologische test, doen zich zeer grote verschillen voor tussen de individuen.

Hoewel de invloed van het milieu op de mens biezonder groot is, is diezelfde mens niet slechts een passief ontvangtoestel, doch tevens een organisme, dat zijn stempel drukt op datzelfde milieu. Een determinisme, zoals dat van Marx, die de mens vrijwel alleen bepaald zag door zijn maatschappelijke omstandigheden, is daarom onvoldoende als een verklaring voor individuele verschillen.

Er zijn en blijven mensen, die, in welke samenleving ze ook geboren worden, rebelleren tegen de regels om welke redenen dan ook. Er zijn ook bepaalde gedragsvormen, die in geen enkele cultuur worden toegestaan omdat ze een bedreiging betekenen van de groepseenheid en -solidariteit, omdat ze ingaan tegen de menselijke natuur. In dat geval hebben we te maken met een *objektief* gegeven, normen die ongevoelig zijn voor kulturele variaties en waarnaar wij allen ons gedrag hebben te richten.

N. SCHELVIS

Twee boeken over huwelijksleven

„Een boek om mee te vechten, dus een belangrijk boek” noemt prof. dr. G. Th. Kempe „In huwelijk en gezin” van de arts W. F. Storm. Het boek bundelt de reeks radio-lezingen over seksuele problemen, die dokter Storm voor de Vara heeft gehouden, en een groot aantal brieven die hij naar aanleiding daarvan heeft ontvangen. En juist die brieven maken het duidelijk, hoe noodzakelijk het nog steeds is goede seksuele voorlichting te geven, op eerlijke wijze de moeilijkheden te belichten, welke iedere jonge vrouw en jonge man wachten, die in het hu-

welijk treden. Elke verdoezeling is in wezen verleugening, elke juiste voorlichting onthulling van een stukje waarheid, die echte liefde kan bevorderen. Daarom is het goed, dat dokter Storms boek (bij „Hollandia”, Baarn) verscheen. Het kost f 8.90.

S. A. Lewin en John Gilmore schreven „Geslachtsleven op rijpere leeftijd”, dat eveneens bij Hollandia verscheen (f 3.90). Ook voor dit voorlichtende werkje hebben wij waardering, hoewel het o.i. te veel de nadruk legt op de louter-biologische zijde van het vraagstuk.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredakteur: dr. H. Bongers. Redaktiesekretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie en advertenties: Bleyenburgstraat 1, Utrecht. Tel.: 10163. Postgiro 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— per regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,50 p. jaar, voor niet-leden f 6,—. Buitenland f 6,50. Losse nummers: f 0,20.

Geschenk van de zee

Steeds, wanneer de mens van zichzelf of van zijn medemens of van de natuur vreemdtd, komt hij min of meer in moeilijkheden. In de grote steden, waar de band met het natuurgebeuren weinig of niet gevoeld wordt en waardoor een ingewikkeld samenstel van sociale en maatschappelijke activiteiten, de tijd en gelegenheid voor zelfinkeer en bezinning vaak ontbreekt, raakt hij zijn gevoel voor verhoudingen kwijt. Ondanks het feit dat hij te midden van vele mensen leeft, verliest hij het werkelijke contact met hen, is hij niet in staat een bron van kracht en rust te zijn temidden van de groeperingen waartussen hij leeft.

Dit geldt vooral voor de vrouw, wier taak het is het bindend element te zijn tussen zovele gezinsleden, vrienden en andere haar omringende personen, allen met hun verschillende bezigheden. Haar krachten worden vaak totaal versnipperd door de duizend en één bemoeienissen in klein en groot verband, die tot haar taak behoren. Voor haar is het haast een noodzaak zo nu en dan in nauw contact met de natuur alle rompslomp van het hedendaagse leven van zich af te schudden om de dingen waar het werkelijk om gaat, de kern van het eigen innerlijk en dat van anderen, en de verhoudingen daartussen, te kunnen hervinden.

Dit probleem roert Anne Morrow Lindbergh - in haar boekje „Geschenk van de zee”, uitgave Van Loghum Slaterus - op originele wijze aan. Zelf vrouw van de beroemde vlieger Lindbergh, moeder van vijf kinderen, huisvrouw dus van een flink gezin, voortgedreven door een angstwekkend aantal maatschappelijke verplichtingen, schept zij zich de mogelijkheid om enkele dagen alleen en in de grootste eenvoud aan het strand van een klein eiland door te brengen. Door het contact met de planten, de dieren, de zee en de sterren en met de eenvoudige, vriendelijke bevolking van het eiland, komt zij tot innerlijke rust en is zij in staat het leven dat zij zelf en zovele vrouwen en mannen in Amerika, maar ook elders, leiden als van

op een afstand te overzien en op zijn wezenlijke waarde te schatten. De schelpen op het strand helpen haar om beelden te vormen, aan de hand waarvan zij haar gedachten over de hedendaagse vrouw, de hedendaagse mens, het gezinsleven en de verschillende perioden van het huwelijksleven rangschikt en vorm geeft.

Deze originele schelpbeeldspraak is enerzijds de kracht van het boekje; anderzijds doet een iets te veelvuldig gebruik ervan wat vermoeiend aan, vooral als nog andere beeldspraak van geheel verschillende aard daar doorheen gebruikt wordt. Men moet dit boekje daarom zeker niet „eventjes” of als louter ontspanning na een drukke dag lezen. Licht legt men het dan enigszins geïrriteerd ter zijde maar wie zich rustig openstelt voor hetgeen de schrijfster te zeggen heeft, zal misschien veel van zijn eigen gedachten daarin geformuleerd en aangevuld vinden. Haar boekje is een pleidooi voor wat eenzaamheid in deze volle, ingewikkelde wereld, om het innerlijke leven tot ontplooiing te kunnen brengen, zonder welke geen vrouw, maar ook geen man, een saambindend element tussen de vele menselijke verhoudingen kan zijn. Het is een pleidooi voor vereenvoudiging van het uiterst gekompliceerde leven, zoals zovelen in deze tijd leiden; niet voor de vraag: met hoeveel maar met hoe weinig kan ik de harmonie in mijzelf, tussen lichaam, geest en ziel, tussen mijzelf, de natuur en de anderen, weervinden.

Het is verder een pleidooi om het wezenlijke dat twee mensen in het huwelijk bindt in de loop der jaren te blijven herkennen al verandert de uiterlijke vorm van de verhouding. Vaak menen zij steeds iets te verliezen omdat zij niet openstaan voor het even mooie in de huwelijksverhouding van later perioden.

Tenslotte pleit Anne Lindbergh voor het bewust beleven van het ogenblik. Vreugde, ontroering, geluk doen zich immers niet aan ons voor in de vorm van lange perioden. Zij komen als eb en vloed, als steeds opduikende momenten tussen kleurloze of somberder ogenblikken. Tezamen vormen zij echter de waarde van het leven. Het is vooral dit besef voor het spontane van het nu en het levend gebeuren van het hier, dat zeker in onze kring goed begrepen en aanvoeld zal worden. „Geschenk van de zee” is geschreven door een vrouw voor vrouwen, maar ook voor mannen; wij kunnen kort zeggen: Voor de mens van deze tijd.

A. J. G.-D.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad
onder redactie van Dr W. J. Jong en
H. Kuysten. Administratie-adres:
Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O.)
Abonnementsprijs f 3,— per jaar

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie minimaal f 3.— per jaar

De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden

Alle gewenste inlichtingen:

Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 's-Gravenhage

Belasting-consultatiebureau

„Fiscaal instituut”

o.l.v. B. en T. M. Hamstra

Kantoren:

Groningen, Taco Mesdagstraat 42
Telefoon 26194

Zwolle, Wilhelminastraat 12
Telefoon 6278

Jong echtpaar z.k., waarvan man stuurman
G. H. V., zoekt geschikte

WOONRUIMTE

in Den Haag, Rotterdam, Amsterdam of omgeving. Wie kan helpen?

Brieven onder nr. maart 1, bur. v. d. blad

N.V. „BOSCHRUST”

Loolaan 59, Apeldoorn

vraagt een

hoofdverpleegster

in bezit van diploma A en B.

Ook zij, die nog niet als hoofd hebben gewerkt doch menen deze functie te kunnen vervullen, worden verzocht te solliciteren.

Verloren op de Gewestelijke Besturenvergadering in café Royal te Alkmaar op 11 februari j.l.:

grijs wollen das met lichtgrijze stippen

Terug te bezorgen bij:

A. Zwaanswijk, Hofdijkstraat 3, Alkmaar

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

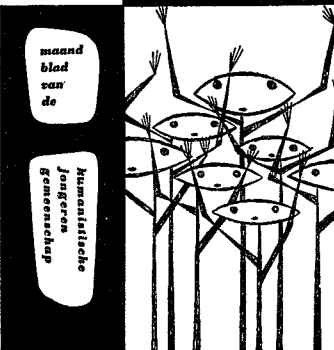
Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

LIBERTYN

Wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie secr.: n. tuindorplan 64 overveen

administratie: noorderweg 178 hilversum

abonnement f 2.— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penningmeester h.j.g. te rotterdam